

ANDRZEJ ADAMSKI
MAŁGORZATA GOSEK
BARBARA PRZYWARA

KOMPETENCJE MEDIALNE UCZNIÓW I NAUCZYCIELI KLUCZEM DO EDUKACJI W SPOŁECZEŃSTWIE ZMEDIATYZOWANYM – PREZENTACJA REZULTATÓW PROJEKTU

1. O PROJEKCIE

Projekt pt. „Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym” (Students’ and teachers’ media competencies as the key to education in a mediatized society) był realizowany w ramach grantów EOG przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie w partnerstwie z Norwegian University of Science and Technology w Trondheim w okresie od listopada 2020 r. do końca września 2022 r. Kwota dofinansowania wynosiła 146.230 €.

Projekt był odpowiedzią na wyzwania współczesnego świata, w którym coraz ważniejszą rolę odgrywają procesy mediatyzacji, cyfryzacji, konwergencji i mobilności. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym (2008/2129(INI)) podkreśla, że edukacja medialna powinna stanowić część oficjalnego kształce-

Dr hab. ANDRZEJ ADAMSKI, prof. WSiIZ – Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie; e-mail: aadamski@wsiz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4075-4224>.

Dr MAŁGORZATA GOSEK – Instytut Analiz Edukacji, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie; e-mail: mgosek@wsiz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9645-9232>.

Dr BARBARA PRZYWARA – Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie; e-mail: bprzywara@wsiz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0674-1080>.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

nia, do którego powinny mieć dostęp wszystkie dzieci, oraz integralny element programu nauczania na każdym poziomie. Autorzy projektu na bazie swoich wieloletnich doświadczeń edukacyjnych i naukowych skonstatowali, że system oświaty w Polsce nie nadąża za tymi wyzwaniami.

Temat kompetencji medialnych uczniów w literaturze podejmowany był wielokrotnie w odniesieniu do diagnozy i rozwoju kompetencji medialnych uczniów, kształtowania kompetencji medialnych nauczycieli, rozwiązań w zakresie edukacji medialnej w szkołach, zmian systemowych w zakresie edukacji medialnej¹.

Nadal jednak brak jest systemowych rozwiązań w kwestii wprowadzenia do szkół edukacji medialnej oraz kształtowania kompetencji medialnych nauczycieli i przygotowania ich do rozwoju tych kompetencji u uczniów. Ponadto szkoły nie są przystosowane do działania w sytuacjach kryzysowych, z którymi mają coraz częściej do czynienia. Konieczne jest nabycie umiejętności współpracy w takich sytuacjach z mediami, których uwaga skupia się wówczas na szkole.

Głównymi celami projektu była zatem poprawa jakości i dopasowanie oferty edukacyjnej poprzez opracowanie: narzędzia diagnozy kompetencji medialnych uczniów, trzech programów szkoleń oraz programu studiów podyplomowych dla nauczycieli w zakresie edukacji medialnej, a ponadto rekomendacji w zakresie zmian w polskim systemie edukacji medialnej uczniów i nauczycieli poprzez projekt zintegrowanego systemu kształcenia w zakresie edukacji medialnej we wszystkich typach i poziomach szkół. Dla realizacji celów niezbędne było przeprowadzenie badań naukowych, obejmujących

¹ Grzegorz PTASZEK, *Edukacja medialna 3.0. Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacji* (Kraków: Wydawnictwo UJ, 2019), https://www.researchgate.net/publication/335971168_Edukacja_medialna_30_Krytyczne_rozumienie_mediow_cyfrowych_w_dobie_Big_Data_i_algorytmizacji/link/5d875279458515cbd1b1a1fa/download, dostęp: 20.03.2021; Małgorzata GOSEK, *Cyfrowy uczeń. Dylematy mediatyzacji* (Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2020), 166-167; Dominik BATORSKI I IN., *Cyfrowa przyszłość. Edukacja informacyjna i medialna w Polsce – raport otwarcia* (Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska, 2012), <https://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/01/Raport-Cyfrowa-Przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87-.pdf>, dostęp: 20.03.2021; Grzegorz STUNŻA, *Edukacja kulturalna i medialna. Nowe trendy i wyzwania (Edukacja kulturalna i medialna. Nowe trendy i wyzwania)*. Gdańsk: Serwis „Edukator Medialny”–Instytut Kultury Miejskiej, 2014), <http://edukatormedialny.pl/wp-content/uploads/2014/03/edukajakulturalna.pdf>, dostęp: 20.03.2021; Alicja PACEWICZ, Grzegorz PTASZEK (red.), *Model Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC)* (Kraków–Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej–FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny, 2019), https://fina.gov.pl/wp-content/uploads/2019/12/memic_publicacja.pdf, dostęp: 20.03.2021; Małgorzata GOSEK, „Pedagog szkolny w edukacji medialnej – realia i perspektywy”, w: *Dylematy i wyzwania edukacji*, red. Danuta Morańska (Toruń–Sosnowiec: Akapit Wydawnictwo Edukacyjne–Wyższa Szkoła Humanitas, 2020), 145-158.

stan kompetencji medialnych uczniów i nauczycieli w polskich szkołach oraz aktualne i możliwe ramy prawne w zakresie możliwości wprowadzenia edukacji medialnej jako osobnego przedmiotu w szkołach.

Cele projektu realizowane były w oparciu na doświadczeniach zarówno beneficjenta (WSliZ), jak i Partnera, którym jest największy uniwersytet w Norwegii, posiadający doświadczenie i *know-how* w obszarze projektu. Norwegia jest w czołówce krajów z najwyższymi kompetencjami cyfrowymi, które obejmują także kompetencje medialne². Proponowane działania i stworzone w ich ramach rezultaty przyczynią się do poprawy jakości i dopasowania oferty edukacyjnej na różnych poziomach kształcenia, uzupełniając ją o szkolenia rozwijające kompetencje medialne nauczycieli w ramach formalnego i pozaformalnego kształcenia. Prezentacja wyników badań i prac zespołu projektowego jest głównym celem niniejszego artykułu.

W skład zespołu realizującego projekt weszli:

a) pracownicy WSliZ: dr hab. Andrzej Adamski, prof. WSliZ; mgr Marta Cisek-Babiarz; dr hab. Sławomir Gawroński, prof. WSliZ; dr Małgorzata Gosek; dr Olga Kurek-Ochmańska; dr Iwona Leonowicz-Bukała; dr Barbara Przywara; dr hab. Marcin Szewczyk, prof. WSliZ oraz współpracujący z zespołem przy realizacji gry mgr Michał Jeżowski.

b) pracownicy Norwegian University of Science and Technology w Trondheim: prof. Andrew Perkis, Øyvind Sørđal Klungre, assoc. prof. Daniel Schofield

Efektami projektu były:

- Diagnoza stanu prawnego i faktycznego edukacji medialnej w Polsce, z uwzględnieniem prawodawstwa i zaleceń różnych instytucji Unii Europejskiej, miejsca edukacji medialnej w podstawach programowych różnych typów szkół w Polsce i w standardach kształcenia nauczycieli, dotychczasowych inicjatyw pozarządowych w dziedzinie edukacji medialnej oraz najpilniejszych potrzeb w tym zakresie;

- Opracowanie rekomendacji dotyczących wdrożenia edukacji medialnej w szkołach;

² OECD: www.oecd.org/skills/piaac/ oraz Krzysztof GŁOMB, Tomasz KULISIEWICZ, Maciej JAKUBOWSKI, Artur KRAWCZYK, Zdzisław NOWAKOWSKI, Arkadiusz ZŁOTNICKI, Tomasz GAJDEROWICZ (red.), *Kompetencje przyszłości w czasach cyfrowej dysrupcji. Studium wyzwa dla Polski w perspektywie 2030 roku* (Warszawa: Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”, Fundacja Naukowa Evidence Institute, 2019); dostępne online: <https://www.mwi.pl/uploads/filemanager/publikacje/Kompetencje-przysz%C5%82o%C5%9Bci--w--czasach--cyfrowej--dysrupcji--studium--2019%2C%20fin al%2C%207.02.2018.pdf>.

- Program studiów podyplomowych dla nauczycieli – pedagogów medialnych;
- Programy trzech dwudniowych szkoleń dla nauczycieli (Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach, Krytyczni odbiorcy mediów, Kreatywni twórcy mediów);
- Narzędzia diagnostyczne badające poziom kompetencji medialnych z podziałem na różne grupy wiekowe.

Należy podkreślić, że realizacja projektu trwała dwa lata i zakończyła się końcem 2022 r. Oznacza to, że zespół realizujący projekt, przygotowując założenia (potem w trakcie realizacji projektu niemożliwe do zmiany), bazował na literaturze i wynikach badań dostępnych przed rokiem 2020. Oddanie do druku niniejszego artykułu ma miejsce w roku 2023, co oznacza upływ 3-4 lat od projektowania opisywanych rozwiązań. W sferze rozwoju mediów cyfrowych każdy rok całkowicie zmienia rzeczywistość, definiuje nowe problemy i przynosi nowe publikacje. Realizatorzy projektu i autorzy niniejszego artykułu mają pełną świadomość, że współczesny stan wiedzy i rozwoju mediów wymaga innego podejścia i redefiniuje w pewnym zakresie potrzeby edukacji medialnej. Prezentując rezultaty projektu, są jednak przekonani, że część tych rozwiązań nadal jest aktualna i potrzebna w polskiej edukacji.

2. EFEKTY PROJEKTU

2.1. OPRACOWANIE REKOMENDACJI DOTYCZĄCYCH WDROŻENIA EDUKACJI MEDIALNEJ W SZKOŁACH

Stworzenie systemu edukacji medialnej w szkołach oraz nowelizacja prawa oświatowego (Rekomendacje nowelizacji ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378 oraz z 2021 r. poz. 4, 619, 762, 1082));

Kluczowym efektem projektu było opracowanie spójnego systemu edukacji medialnej w szkołach oraz nowelizacja prawa oświatowego (Rekomendacje nowelizacji ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378 oraz z 2021 r. poz. 4, 619, 762, 1082) tak, aby stworzyć prawne podstawy do wdrożenia systemu edukacji medialnej.

Opierając się na definicji pojęcia systemu rozumianego jako „zespół wzajemnie sprzężonych elementów, spełniający określoną funkcję i traktowany

jako wyodrębniony z otoczenia w określonym celu”³, autorzy rozumieli „system edukacji medialnej” jako związany z edukacją medialną zespół różnych podmiotów związanych z edukacją szkolną, regulacji prawnych, zasad organizacyjnych, sposobów działania i zadań wzajemnie ze sobą powiązanych określonymi stosunkami, w szczególności stosunkiem wynikania.

Przez pojęcie „edukacja medialna” autorzy rozumieli połączone trzy sfery: edukację za pomocą mediów (media jako pomoce dydaktyczne lub źródło wiedzy), edukację o mediach (w tym krytyczny odbiór mediów) i edukację do mediów (media we własnej aktywności twórczej)⁴. Edukacja medialna w praktyce obejmuje kształtowanie kompetencji medialnych dwojakiego rodzaju: instrumentalnych (przygotowania do sprawnego posługiwania się mediami jako narzędziami) oraz kulturowych (przygotowanie do świadomego, krytycznego i wartościującego odbioru komunikatów medialnych)⁵. Kompetencje te pozwalają człowiekowi wykorzystywać w pełni potencjał, jaki media niosą, oraz radzić sobie z doświadczanymi negatywnymi efektami mediatyzacji⁶.

Opracowanie rekomendacji w tym zakresie poprzedziła analiza aktualnych rozwiązań i aktów prawnych, proponowanych przez środowisko badaczy na przestrzeni ostatnich lat rozwiązań dotyczących edukacji medialnej w szkołach oraz doświadczeń z systemu edukacji w Norwegii. W efekcie powstały rekomendacje w warstwie organizacyjnej, prawnej, kadrowej oraz sposobu i treści kształcenia. Główne założenia systemu opisano szczegółowo w trzeciej części niniejszego artykułu.

Podstawą dla prezentowanych rekomendacji był *Katalog Kompetencji Medialnych 2014* opracowany przez Fundację Nowoczesna Polska. W podejściu tym kompetencje medialne są zestawem dziesięciu kompetencji składowych: korzystanie z informacji, jednostka w środowisku medialnym, język mediów, kreatywne korzystanie z mediów, etyka i wartości w mediach, prawo w komunikacji i mediach, ekonomiczne aspekty działania mediów, kompetencje cyfrowe, bezpieczeństwo oraz mobilne bezpieczeństwo⁷.

³ „System”, w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/system;3982198.html>, dostęp: 28.10.2023.

⁴ Jadwiga ANDRZEJEWSKA, *Edukacja czytelnicza i medialna. Poradnik metodyczno-programowy dla wszystkich typów szkół i bibliotek* (Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2003), 5.

⁵ Stanisław JUSZCZYK, „Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej”, w: *Pedagogika medialna*, red. Bronisław Siemieniecki, t. 2 (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007), 28.

⁶ Gosek, *Cyfrowy uczeń*, 121-122.

⁷ Wojciech BUDZISZ, Maria CYWIŃSKA, Radek CZAJKA I IN., *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014* (Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska, 2014), http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014.pdf, dostęp: 15.04.2019).

Wybór tego dokumentu jako punktu odniesienia nastąpił po wnikliwej analizie dostępnych na tamten moment opracowań i był podyktowany kompleksowym podejściem do kompetencji medialnych oraz dopasowaniem ich do poszczególnych grup dzieci i młodzieży. Niemniej jednak zespół projektowy, dostrzegając zachodzące dynamicznie zmiany pod wpływem mediów cyfrowych, poszerzył dziesięć składowych kompetencji medialnych z Katalogu o obszar związany z rozumieniem wpływu mediów na człowieka i otoczenie jako potrzebny młodym ludziom.

Aktualnie, w świecie czwartej rewolucji przemysłowej i edukacji 4.0, mowa jest o edukacji medialnej 4.0, stawiającej na rozwój specjalistycznych kompetencji cyfrowych, elastyczności poznawczej, kreatywności i umiejętność adaptacji do zmian oraz kształtowanie postawy otwartej i proaktywnej oraz rozwój umiejętności transwersalnych (medialnych, społecznych i intrapersonalnych) i T-kształtnych kompetencji, cyfrowych kompetencji technicznych i funkcjonalnych⁸. To oznacza, że realizując podobny projekt aktualnie, należałoby dokonać daleko idącej rewizji kompetencji medialnych zdefiniowanych jako pożądane. Nadal jednak pozostaje aktualna potrzeba zmian systemowych w zakresie edukacji medialnej i odpowiedniego systemu kształcenia nauczycieli i uczniów na podstawie rzetelnej diagnozy kompetencji.

2.2. REKOMENDACJE ZMIAN W STANDARDACH KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI⁹;

Sformułowanie przez autorów projektu rekomendacji zmian w standardach kształcenia nauczycieli poprzedziła analiza Rozporządzenia aktualnie obowiązującego (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela; dalej: Rozporządzenie), która w szczególności przedstawiona została w pełnym tekście Rekomendacji¹⁰.

Analiza ta odnosiła się do zawartości Rozporządzenia pod kątem występowania/niewystępowania zapisów dotyczących kształcenia u przyszłych

⁸ *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Cultura (Edukacja medialna 4.0. Między technokulturą, cyberpsychologią, a medialnym kulturoznawstwem i medialną pedagogiką. Strategie – praktyki – instytucje)* 2022, nr 14(4): 3, <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/12283/AF362--Studia-de-Cultura-14-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, dostęp: 29.12.2023.

⁹ Pełny tekst rekomendacji: Andrzej ADAMSKI, Małgorzata GOSEK i Olga KUREK-OCHMAŃSKA, *Rekomendacje dotyczące wdrożenia edukacji medialnej w polskich szkołach*, 2022, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

¹⁰ Tamże.

nauczycieli kompetencji medialnych, cyfrowych i informacyjnych. Opis tych kompetencji zaczerpnięty został z *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014*. W efekcie analizy zdiagnozowano w Rozporządzeniu istotne luki, niespójności oraz fragmentaryczność, a w kolejnym kroku zaproponowano stosowne uzupełnienia.

Rozporządzenie określa standard kształcenia trzech, niejako odrębnych, lecz pozostających w ścisłym związku, zawodów:

- zawodu nauczyciela przedmiotu, nauczyciela teoretycznych przedmiotów zawodowych, nauczyciela praktycznej nauki zawodu, nauczyciela prowadzącego zajęcia i nauczyciela psychologa;
- zawodu nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej (klasy I–III szkoły podstawowej);
- zawodu nauczyciela pedagoga specjalnego, nauczyciela logopedy i nauczyciela prowadzącego zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.

Przedstawione rekomendacje dotyczyły wszystkich trzech zawodów oraz dodatkowo – rekomendacje dla poszerzenia zawodu nauczyciela pedagoga specjalnego, nauczyciela logopedy i nauczyciela prowadzącego zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka o zawód pedagoga medialnego.

Pierwsza sformułowana rekomendacja dotyczyła uzupełnienia i rozszerzenia Rozporządzenia o kompetencje, które w obecnej formie zostały zaledwie zasygnalizowane, a są kluczowe w kształceniu nauczycieli w XXI wieku:

- korzystanie z informacji, wyszukiwanie i przetwarzanie informacji, ocenianie wiarygodności źródeł;
- specyfika komunikowania się za pomocą mediów, budowanie wizerunku i aktywność w społecznościach w Internecie;
- myślenie informatyczne, cyfrowe;
- kreatywne korzystanie z mediów, tworzenie i prezentowanie w mediach swojej twórczości;
- bezpieczeństwo w sieci, w tym zasady bezpiecznego korzystania z mediów, anonimowość, prywatność.

Druga rekomendacja dotyczyła dodania do Rozporządzenia zagadnień, w obecnym dokumencie w ogóle niewystępujących:

- język mediów – zagadnienia związane ze znaczeniem słów, obrazu i dźwięku, a także funkcje komunikatów medialnych i kultura komunikacji;
- etyka – zagadnienia związane z poszukiwaniem odpowiedzi na pytania o dobro, zło i granice wolności w mediach;
- prawa – dotyczące praw użytkowników mediów i roli instytucji powołanych do obrony praw użytkowników;

- ekonomiczne aspekty działania mediów – zagadnienia związane z reklamą, wartością informacji, a także z rynkiem mediów i finansowaniem;
- mobilne bezpieczeństwo – bezpieczne korzystanie z mobilnych urządzeń.

W rekomendacjach uwzględnione zostały propozycje konkretnych zapisów, zarówno w ogólnych efektach kształcenia, jak i szczegółowych.

2.3. Rekomendacje zmian podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, liceum ogólnokształcącego i technikum w zakresie edukacji medialnej¹¹

Pierwszym etapem prac zmierzających do sformułowania rekomendacji zmian w Podstawie programowej była analiza aktualnie obowiązujących dokumentów dla szkoły podstawowej oraz liceum ogólnokształcącego i technikum:

– Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, załącznik nr 2 – Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej.

– Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, załącznik nr 1 – Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum.

Analizy dokonano w odniesieniu do opisu kompetencji medialnych dla poszczególnych grup wiekowych w *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014*, wykorzystując istniejące już opracowania¹². Tam, gdzie było konieczne, niektóre opisy kompetencji zostały poszerzone, aby uwzględniały aktualny stan rozwoju mediów. Dodatkowo do kompetencji w klasach IV-VIII szkoły podstawowej oraz w liceum ogólnokształcącym i technikum dodany został obszar związany z rozumieniem wpływu mediów na człowieka i otoczenie, co wynika z przekonania, że współcześnie dla mło-

¹¹ Na podstawie: ADAMSKI, GOSEK i KUREK-OCHMAŃSKA, *Rekomendacje*.

¹² GOSEK, *Cyfrowy uczeń*, 121-174.

dych ludzi jest to niezbędne. To podejście wynikało ze świadomości, że od momentu powstania niniejszego *Katalogu* do rozpoczęcia analizy upłynęło 5 lat, i z uwagi na dynamiczny rozwój mediów cyfrowych w tym okresie, potrzebne jest szersze spojrzenie na kompetencje medialne.

Przeanalizowano zapisy w Podstawie programowej dotyczące rozwijania poszczególnych kompetencji na każdym z przedmiotów i na tej podstawie opracowano rekomendacje.

Najważniejsze zaproponowane zmiany:

- Dodanie w Podstawie programowej odrębnego celu kształcenia dotyczącego bezpiecznego i aktywnego funkcjonowania w środowisku medialnym oraz umiejętności wykorzystywania mediów do edukacji, osobistego rozwoju, rozrywki i komunikacji.

- Wprowadzenie odrębnego przedmiotu o nazwie „edukacja medialna” – bazowego i integrującego wszystkie działania edukacyjne mające na celu kształtowanie kompetencji medialnych uczniów. Szczególnie ważne w tym przedmiocie byłyby interdyscyplinarne projekty medialne, integrujące kompetencje medialne kształtowane w ramach przedmiotu edukacja medialna i innych przedmiotów.

- Zmniejszenie obciążenia lekcji informatyki treściami związanymi z kreatywnym wykorzystaniem mediów (szkoła podstawowa) / prawem w mediach (liceum), na rzecz edukacji medialnej.

- Uzupełnienie przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” o cel kształcenia i pakiet treści związanych z kształtowaniem umiejętności aktywnego i bezpiecznego funkcjonowania w mediach cyfrowych i cyfrowego komunikowania się. Przygotowanie młodych ludzi do bezpiecznego funkcjonowania w środowisku cyfrowym jest konieczne, ponieważ współcześnie środowisko wirtualne i komunikacja cyfrowa to kluczowe sfery funkcjonowania człowieka.

- Uzupełnienie treści nauczania pozostałych przedmiotów o zagadnienia pozwalające na efektywne rozwijanie kompetencji medialnych uczniów.

- Uzupełnienie w Podstawie programowej liceum dla każdego przedmiotu w części dotyczącej warunków i sposobu kształcenia zapisu o integracji tego właśnie przedmiotu z edukacją medialną oraz o zakresie tej integracji.

W zakresie wszystkich przedstawionych rekomendacji autorzy zaproponowali brzmienie konkretnych zapisów, zarówno nowych zaproponowanych, jak i uzupełnienia treści już istniejących. Zwrócona została przy tym uwaga, aby w poszczególnych przedmiotach treści nie powielaly się.

2.4. Narzędzia diagnostyczne¹³

Kształtowanie kompetencji medialnych w sposób efektywny możliwe jest jedynie wtedy, gdy poprzedzone jest rzetelną diagnozą. Jest to bardzo trudne w realiach szkolnych, ponieważ kompetencje medialne są bardzo szerokie i zróżnicowane. Aby było to możliwe, szkoły powinny mieć w swojej dyspozycji narzędzia diagnostyczne proste i możliwe do szybkiego zastosowania. Takie właśnie narzędzia zostały opracowane przez autorów projektu.

Zostały one oparte na *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014* stanowiącym bazę projektu i pozwalają na diagnozę wszystkich 10 składowych kompetencji medialnych. Operacjonalizacja pojęć teoretycznych (dobór zmiennych i wskaźników) również została dokonana na podstawie *Katalogu*.

Narzędzia pozwalają na dokonanie przez nauczyciela samodzielnej diagnozy na każdym etapie edukacyjnym, dla każdego rocznika rozpoczynającego naukę. Uzyskana diagnoza daje mu możliwość skupienia się na rozwoju tych kompetencji, które faktycznie tego wymagają. Tym samym narzędziem może zostać dokonany pomiar kompetencji po zakończeniu konkretnego etapu edukacyjnego, a więc pozwala ocenić postęp uczniów.

Narzędzia zostały dostosowane do czterech grup wiekowych: klasy I-III, klasy IV-VI, klasy VII-VIII, i szkoły ponadpodstawowej – klasy I-IV, klasy I-V. Forma również została dopasowana do wieku ucznia – dla dzieci z klas I-III ma postać gry planszowej „Medialna podróż”, a dla starszych uczniów – kwestionariusza. Narzędzia mogą być przekazane do szkoły w wersji elektronicznej i samodzielnie wydrukowane, co oznacza niskie koszty użytkowania. Dodatkowo w testach diagnostycznych pytania zostały przygotowane w taki sposób, aby można było przenieść je na dowolną, bezpłatną platformę cyfrową. Kwestionariusze opracowano na podstawie pytań zamkniętych (typu prawda/fałsz, jedno- i wielokrotnego wyboru) oraz krótkie zadania/polecenia sytuacyjne, badające poprawność potencjalnych zachowań medialnych – inne dla każdej z grup wiekowych.

¹³ Na podstawie: Andrzej ADAMSKI, Małgorzata GOSEK, Olga KUREK-OCHMAŃSKA i Barbara PRZYWARA, *Kwestionariusze dla klas 4-6, 7-8 oraz szkół średnich*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023; Iwona LEONOWICZ-BUKAŁA, Michał JEŻOWSKI, *Gra planszowa Medialna Podróż do samodzielnego wydrukowania*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

2.5. PROGRAM STUDIÓW PODYPLOMOWYCH DLA NAUCZYCIELI – PEDAGOGÓW MEDIALNYCH¹⁴

Opracowując program studiów podyplomowych dla nauczycieli – pedagogów medialnych, autorzy oparli się na następujących przesłankach:

Opracowania na temat sytuacji kryzysowych podkreślają konieczność przygotowania procedur na wypadek wystąpienia kryzysu. Wśród tych procedur ważne miejsce zajmuje przygotowanie osoby odpowiedzialnej za kontakty z mediami. Duże firmy i instytucje z reguły dysponują biurami prasowymi, w których zatrudniane są przygotowane do kontaktów i wystąpień medialnych osoby. W szkołach zazwyczaj brak jest spójnej strategii, zaś kryzysy medialne wymykają się często spod kontroli;

a) Życie w ciągle zmieniającej się rzeczywistości, niezrozumienie świata młodych, nienadążanie za cyfrowym światem (słabe własne kompetencje cyfrowe), nieakceptowanie spadku autorytetu nauczyciela oraz wzrostu podmiotowości ucznia jest źródłem frustracji nauczycieli¹⁵;

b) Edukacja zdalna, wymuszona pandemią COVID-19 pokazała jak bardzo szkoły nie są przygotowane na korzystanie z cyfrowych technologii w edukacji – począwszy od problemów ze sprzętem i infrastrukturą w szkole i domach uczniów, przez problemy komunikacji *online* z uczniami i rodzicami, po kluczowe – przeniesienie nauczania w tryb *online*, a więc połączenia kompetencji cyfrowych nauczycieli z przygotowaniem metodycznym w zakresie dydaktyki cyfrowej¹⁶;

¹⁴ Na podstawie: Andrzej ADAMSKI, Marta CISEK-BABIARZ, Iwona LEONOWICZ-BUKAŁA i Barbara PRZYWARA, *Program studiów podyplomowych dla nauczycieli – pedagogów medialnych*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

¹⁵ Magdalena SMAK i Dominika WALCZAK, *Pozycja społeczno-zawodowa nauczycieli* (Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2015), <http://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-ee-raport-pozycja-spleczno-zawodowa-naucz-bj.pdf>, dostęp: 28.10.2023.

¹⁶ Anna BUCHNER i Maria WIERZBICKA, *Edukacja zdalna w czasie pandemii* ([b.m.], 2020), 7-9, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/11/Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf, dostęp: 29.07.2021); Małgorzata JABŁONOWSKA, Justyna WIŚNIEWSKA, „Europejskie ramy kompetencji cyfrowych nauczycieli – kluczowe obszary badania poziomu umiejętności i ich implikacje”, *Edukacja Ustawiczna Dorosłych 2021*, z. 1: 50, 59, https://www.researchgate.net/publication/352399873_Europejskie_ramy_kompetencji_cyfrowych_nauczycieli_-_kluczowe_obszary_badiania_poziomu_umiejtnosci_i_ich_implikacje, dostęp: 5.08.2021; Marlena PLEBAŃSKA, Małgorzata SIĘNCZEWSKA, Aleksandra SZYLLER, *Edukacja zdalna w czasach COVID19* (Warszawa: Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, 2020), 14, 18-19, 38-38; Paulina SOBIESIAK-PENSZKO i Filip PAZDERSKI, *Dyrektorzy do zadań specjalnych – edukacja*

c) Ostatnie lata przyniosły nasilenie wśród dzieci i młodzieży problemów ze zdrowiem fizycznym i psychicznym, począwszy od problemów emocjonalnych, przez depresje, próby samobójcze, różnego rodzaju cyberzaburzenia i cyberuzależnienia, także jako konsekwencje komunikacji zapośredniczonej, izolacji i nadmiernej ekspozycji na cyfrowe media, które podczas pandemii COVID-19 odczuwali także uczniowie¹⁷.

To pokazuje silną potrzebę wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkole, zwłaszcza w kontekście narastającej siły wpływu mediów cyfrowych.

Proponowany program studiów podyplomowych został przygotowany zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Studia trwają trzy semestry. Obejmują 300 godzin wykładów i ćwiczeń (w tym 60 godzin praktyk zawodowych). Program studiów zawiera tabelę i zestawienie godzinowe przedmiotów z podziałem na formy zajęć, kompletne efekty kształcenia oraz karty przedmiotów, zawierające m.in. literaturę, wykaz tematów oraz cele przedmiotu i odniesienie do realizowanych na zajęciach efektów kształcenia. Główne obszary tematyczne studiów to:

a) Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach (zakres tematyczny m.in.: prawo prasowe i autorskie; kryzysowe *public relations*; negocjacje i mediacje; warsztaty z mikrofonem i kamerą; prowadzenie sporu i debaty publicznej; retoryka i erystyka; manipulacja medialna; informacja i komentarz prasowy; etykieta i *savoir vivre*; stylizacja i wizaż; zarządzanie informacją; wizerunek medialny – analiza i kreowanie; trendy w komunikacji marketingowej; strategie, kampanie i narzędzia *public relations*; zarządzanie sytuacją kryzysu wizerunkowego);

b) Krytyczni i świadomi odbiorcy mediów (zakres tematyczny m.in. rynek medialny w Polsce; teorie komunikowania społecznego i oddziaływania mediów; krytyczny odbiór przekazów audiowizualnych (warsztaty); pozytywnie i ocena wiarygodności informacji; manipulacja medialna; metody manipulacji językowych i medialnych; postprawda i *fake news* – warsztaty weryfikacji informacji i źródeł informacji; filmoznawstwo – język filmu, rodzaje i techniki reklamy; specyfika komunikacji w *social media*; mediatyza-

zdalna w czasach izolacji. Prezentacja wyników badania ([b.m.], 2020), 19, https://lekcjaenter.pl/uploads/RAPORT_Dyrektorzy%20do%20zadan%CC%81%20specjalnych.pdf, dostęp: 28.07.2021.

¹⁷ Grzegorz PTASZEK, Grzegorz D. STUNZA, Jacek PYŻAŁSKI, Maciej DĘBSKI, Magdalena BIGAJ, *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* (Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2020), 29-30, <https://zdalnenauczanie.org/wp-content/uploads/2020/10/edukacja-zdalna.pdf>, dostęp: 19.10.2020.

cja życia społecznego. Wpływ mediów – szanse i zagrożenia dla człowieka. Media jako organizacje rynkowe. Informacja jako dobro ekonomiczne; negatywny wpływ nadużywania mediów na zdrowie fizyczne, psychiczne i relacje społeczne. Cyberzaburzenia. Cyberprzemoc. Higiena korzystania z mediów i działania profilaktyczne);

c) Kreatywni twórcy mediów (zakres tematyczny m.in.: podstawy projektowania graficznego i komunikacji wizualnej, szkolne media i koła dziennikarskie, retoryka i stylistyka dziennikarska, informacja, komentarz prasowy i pozostałe gatunki dziennikarskie, *copywriting*, redakcja i korekta tekstu, tworzenie i obróbka grafiki bitmapowej, nagrywanie i montaż dźwięku, fotografia dziennikarska, komunikacja audiowizualna w mediach społecznościowych (Youtube, TikTok, Instagram), tworzenie i optymalizacja grafiki sieciowej, projektowanie stron www i systemy CMS. Program uwzględnia wykorzystanie oprogramowania typu *open source*);

d) Dydaktyka w edukacji medialnej – 60 h (zakres tematyczny m. in.: podstawy metodyki; zróżnicowanie metod nauczania; aktywizujące formy nauczania; źródła wiedzy; narzędzia krytycznego myślenia w nauczaniu. Wykorzystanie narzędzi TIK i mediów społecznościowych w edukacji medialnej, diagnoza kompetencji medialnych i narzędzia diagnostyczne; szkolny program edukacji medialnej; zarządzanie projektami; mediatyzacja edukacji; ewaluacja).

2.6. PROGRAMY 3 SZKOLEŃ DLA NAUCZYCIELI

W ramach projektu zaprojektowane i przeprowadzone szkolenia były potraktowane jako pilotaż studiów podyplomowych, dający możliwość ewaluacji przyjętych rozwiązań. Spotkały się z dużym zainteresowaniem nauczycieli. Każde ze szkoleń obejmowało 16 godzin zajęć. Ze względu na obostrzenia podczas pandemii COVID-19 szkolenia przeprowadzono zdalnie na platformie Cisco Webex.

Opracowano i zrealizowano trzy edycje szkoleń:

- 1) Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach¹⁸;
- 2) Krytyczni odbiorcy mediów¹⁹;

¹⁸ Sławomir GAWROŃSKI, *Szkolenie „Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach”* (Rzeszów, 2021), <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

¹⁹ Barbara PRZYWARA, *Szkolenie „Krytyczni odbiorcy mediów”* (Rzeszów, 2021), <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

3) Kreatywni twórcy mediów²⁰.

Należy nadmienić, że niezależnie od wykorzystania szkoleń dla celów ewaluacyjnych i pilotażowych są one nadal możliwe do wykorzystania w celach doskonalenia zawodowego nauczycieli. Ponadto do każdego szkolenia opracowano zestaw materiałów szkoleniowych z ćwiczeniami i kartami pracy do wykorzystania na prowadzonych lekcjach.

3. SYSTEM EDUKACJI MEDIALNEJ W SZKOŁACH²¹

- Trzy warstwy ekosystemu (formalna, pozaformalna, nieformalna)

Edukacja medialna towarzyszy człowiekowi przez całe życie, poczynając od środowiska rodzinnego, przez rówieśnicze, szkolne, po różnego rodzaju organizacje pozaszkolne. Tworzy to ekosystem edukacji medialnej, z trzema warstwami:

– instytucje powiązane z edukacją formalną, m.in. Ministerstwo Edukacji i Nauki, kuratoria oświaty, szkoły, uczelnie, placówki doskonalenia nauczycieli,

– instytucje związane z edukacją pozaformalną, m.in. biblioteki, instytucje kultury, organizacje pozarządowe; w nich właśnie na różnego rodzaju zajęciach, kursach, warsztatach kompetencje medialne mogą być wzmacniane i uzupełniane,

– nieformalną, odbywającą się m.in. w środowisku rodzinnym, w którym rodzice odgrywają kluczową rolę, oraz rówieśniczym – uzupełniającym, pozytywnie lub nie, starania rodziców i nauczycieli.

Chociaż edukacja nieformalna i pozaformalna jest bardzo ważna, to możliwość jej systemowego zaprogramowania jest praktycznie niemożliwa z uwagi na rozproszenie działań i osób realizujących ją. Kluczowa pozostaje więc edukacja formalna, która może, a nawet powinna, być programowana.

Rozwiązania zaproponowane przez autorów projektu odnoszą się do usystematyzowania edukacji medialnej formalnej odbywającej się w szkole – od określenia jej celów i przypisania odpowiedzialności za ich realizację, przez zapewnienie większej synergii edukacji medialnej uczniów oraz nauczycieli,

²⁰ Marcin SZEWCZYK, *Szkolenie „Kreatywni twórcy mediów”* (Rzeszów, 2021), <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

²¹ Na podstawie: ADAMSKI, GOSEK i KUREK-OCHMAŃSKA, *Rekomendacje*.

po konkretne akty prawne wdrażające konkretne rozwiązania. Taki kierunek wynikał z przeprowadzonych analiz, które wykazały brak systemowego podejścia do edukacji medialnej, brak rzetelnej diagnozy kompetencji medialnych uczniów i nauczycieli oraz niespójność na poziomie aktów prawnych, na których opiera się kształcenie.

- Powołanie jednostki wewnątrz Ministerstwa Edukacji i Nauki zajmującej się obszarem edukacji medialnej

Dla zapewnienia spójności całego systemu zarekomendowane zostało powołanie jednostki wewnątrz MEiN zajmującej się obszarem edukacji medialnej. Jej rolą byłoby skuteczne wdrożenie nowego systemu i dbanie o jego sprawne funkcjonowanie, a także transfer najlepszych zagranicznych rozwiązań z zakresu edukacji medialnej oraz budowanie ekosystemu instytucji zajmujących się edukacją medialną (uczelni, szkół, organizacji pozarządowych, instytucji kultury itp.). Spośród szczegółowych zadań szczególnie ważne byłoby zapewnienie spójności między edukacją medialną uczniów i nauczycieli oraz tworzenie we współpracy z ośrodkami badań narzędzi dla szkół (np. do diagnozy kompetencji medialnych).

- Nowelizacja ustawy Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r. w zakresie stworzenia prawnych podstaw wdrożenia systemu edukacji medialnej

Analizie poddana została Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378 oraz z 2021 r. poz. 4, 619, 762, 1082). Stwierdzono, że zawiera ona bardzo ogólne odniesienia do kształtowania kompetencji medialno-edukacyjnych. W dwóch artykułach ustawy pojawia się zapis o kompetencjach komunikacyjno-informacyjnych, a w jednym zaś wprost o korzystaniu z Internetu. Można stwierdzić więc, że edukacja medialna jest przez ustawę Prawo oświatowe marginalizowana. Analizując dla porównania zawartość tejże Ustawy pod kątem usytuowania w niej doradztwa zawodowego, stwierdzono, że jest ono silnie umocowane, począwszy od celów, przez sposoby prowadzenia zajęć na różnych etapach edukacyjnych i w różnych typach szkół, aż po obowiązek określenia w rozporządzeniu przez ministra właściwego do spraw oświaty: treści programowych z zakresu doradztwa zawodowego, jego sposobu realizacji oraz zadań doradcy zawodowego oraz minimalnego wymiaru godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego. W konkluzji tej analizy porównawczej stwierdzono, że

w przypadku szukania sposobu osadzenia edukacji medialnej w systemie oświaty należy dążyć do stanu prawnego przynajmniej porównywanego z doradztwem zawodowym.

W tym duchu zarekomendowano:

– Kluczowy punkt nowelizacji, wpisujący edukację medialną w ramy polskiego systemu – dodanie w Ustawie art. 26c zapisu: o celach edukacji medialnej i sposobach prowadzenia zajęć na różnych etapach edukacyjnych i w różnych typach szkół, a także nałożeniu na ministra właściwego do spraw oświaty obowiązku określenia w rozporządzeniu: treści programowych, sposobu ich realizacji i zadań szkolnego pedagoga medialnego. Obowiązek wydania aktów wykonawczych do ww. zagadnień oznacza ukonkretnienie i egzekwowalność.

– Zobowiązanie ministra w art. 47 do określenia w ten sam sposób minimalnego wymiaru godzin zajęć z zakresu edukacji medialnej.

– Zapisanie w art. 98 włączenia edukacji medialnej w zapisy statutu szkoły, a przez obowiązek opracowania wewnątrzszkolnego systemu edukacji medialnej.

– Zapisanie w art. 109 edukacji medialnej jako dodatkowych zajęć edukacyjnych, ale będących jednymi z podstawowych form działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły.

- Zmiany w podstawie programowej

Dla zapewnienia spójności całego systemu konieczne są także zmiany w Podstawie programowej. W projekcie zostały sformułowane rekomendacje w tym zakresie, które opisano w początkowej części niniejszego artykułu.

- Zmiany w standardach kształcenia nauczycieli

Podobnie jak w przypadku Podstawy programowej, także w standardach kształcenia nauczycieli konieczne jest dokonanie zmian w świetle wyników przeprowadzonych analiz. Dobrze wykształceni nauczyciele są niezbędni, aby efektywnie kształtować kompetencje medialne uczniów. W projekcie zostały sformułowane rekomendacje w tym zakresie, które opisano w początkowej części niniejszego artykułu.

- Ujmowanie w celach polityki oświatowej państwa celów odnoszących się do rozwoju kompetencji medialnych

Ministerstwo Edukacji i Nauki corocznie publikuje podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w danym roku szkolnym. Jest to krótki dokument zawierający kilka punktów, ale bardzo ważny, bo pokazujący, na czym będzie koncentrowała się działalność szkoły, nauczycieli, a także doskonalenie zawodowe nauczycieli w najbliższym roku. W niektórych latach zagadnienia edukacji medialnej pojawiały się w tych dokumentach, ale dość wybiórczo. Chcąc zapewnić spójność systemu edukacji medialnej, należałoby także w kierunkach realizacji polityki oświatowej państwa w sposób przemyślany i systematyczny umieszczać rozwój kompetencji medialnych.

- Powołanie w strukturze każdego kuratorium Regionalnego Konsultanta Medialnego

W polskim systemie oświaty istotną rolę pełnią kuratoria oświaty, w związku z tym także w nowym systemie edukacji medialnej będą one pełnić znaczącą rolę. Zarekomendowane zostało przez autorów projektu powołanie w strukturze każdego kuratorium Regionalnego Konsultanta Medialnego. Jego rolą byłoby prowadzenie doradztwa dla wszystkich podmiotów mających wpływ na efektywność edukacji medialnej uczniów, tzn. dla szkół, uczelni i placówek doskonalenia nauczycieli. W szczególności byłoby to m.in.:

- badanie potrzeb nauczycieli w zakresie edukacji medialnej,
- wspieranie kadr szkolnych, a więc wsparcie metodyczne i okresowe szkolenia dla nauczycieli, budowanie sieci współpracy i wymiany doświadczeń nauczycieli oraz doradztwo dla pedagogów szkolnych,
- doradztwo dla uczelni przygotowujących nauczycieli do zawodu, w szczególności w obszarze edukacji medialnej,
- współpraca z placówkami doskonalenia nauczycieli i doradztwo w rozwoju oferty doskonalenia nauczycieli w zakresie edukacji medialnej.

- włączenie do struktury szkoły pedagoga medialnego (pedagoga z przygotowaniem w zakresie edukacji medialnej, o cyklicznie odświeżanych kwalifikacjach)

Efektywność edukacji medialnej w szkołach w dużej mierze zależy od dobrej diagnozy stanu tych kompetencji u uczniów i nauczycieli oraz umiejętnego opracowania na tej podstawie dedykowanej ścieżki rozwoju tych kompetencji. Wymaga do wykwalifikowanej kadry dobrze znającej szkołę, uczniów i nauczycieli. W związku z tym autorzy projektu przedstawili rekomendację włączenia do struktury kadry szkolnej pedagoga medialnego – pedagoga z przygotowaniem w zakresie edukacji medialnej, o cyklicznie odświeżanych kwalifikacjach. Kwalifikacje medialnego pedagoga szkolnego byłyby nabywane na podstawie studiów podyplomowych o odpowiednim programie kształcenia. Program taki został opracowany w ramach zrealizowanego przez autorów projektu.

- Organizacja wewnątrzszkolnego systemu edukacji medialnej obligatoryjnie określona w statucie szkoły

Systemowe podejście do edukacji medialnej oznacza nie tylko spójność działań na poziomie MEiN i KO, ale również na poziomie szkoły. Musi towarzyszyć mu rzetelne przemyślenie systemu, w tym m.in. diagnoza, określenie celów i zadań. W związku z tym autorzy zarekomendowali zapis o „Organizacji wewnątrzszkolnego systemu edukacji medialnej” w statucie szkoły. Wymóg taki nałożyłaby na szkoły znowelizowana ustawa Prawo oświatowe (projekty zmian opracowane zostały przez autorów w zrealizowanym projekcie). W systemie tym mogłyby zostać wykorzystane zaproponowane przez autorów etapy realizacji edukacji medialnej.

Etapy realizacji systemu edukacji medialnej w szkołach:

- 1) Cykliczna diagnoza kompetencji medialnych uczniów – na początku i na końcu każdego etapu edukacyjnego, w oparciu na odpowiednich narzędziach
- 2) Opracowanie szkolnego Programu rozwoju kompetencji medialnych uczniów – tworzonego przez szkolnego pedagoga medialnego dla każdego rocznika na początku każdego etapu edukacyjnego, na bazie przeprowadzonej diagnozy. Po przygotowaniu Program byłby realizowany, a za koordynację odpowiadałby szkolny pedagog medialny.
- 3) Cykliczna diagnoza kompetencji medialnych nauczycieli.
- 4) Opracowanie szkolnego Programu rozwoju kompetencji medialnych nauczycieli w oparciu na zrealizowanej diagnozie i po rozeznaniu potrzeb nauczycieli. Program byłby przygotowany i koordynowany przez szkolnego pedagoga medialnego.

WNIOSKI

Na poziomie ustawy Prawo oświatowe zagadnienia związane z edukacją medialną są marginalizowane. Należy dążyć do stanu prawnego, w którym zostaną one przynajmniej zrównane z doradztwem zawodowym. Model doradztwa zawodowego może być też punktem odniesienia i wzorcem dla mocowania edukacji medialnej w systemie oświaty.

W celu dopasowania oferty edukacyjnej do poziomu kompetencji medialnych uczniów należy korzystać z testów diagnostycznych. Umożliwi to dopasowanie treści i narzędzi do potrzeb młodego człowieka, a także pozwoli na kształtowanie odpowiednich postaw, szczególnie w obliczu dezinformacji i przeciążenia informacyjnego dzieci i młodzieży.

Stałego podnoszenia własnych kompetencji wymaga się również od samych nauczycieli. Jest to element niezbędny do wspierania uczniów w rozwoju kompetencji medialnych oraz w towarzyszeniu im w krytycznym odbiorze mediów, w tym szczególnie *social mediów*. Dynamicznie zmieniający się rynek medialny, zwłaszcza w obszarze mediów społecznościowych, będzie ciągle stawiał rodziców i wychowawców w obliczu nowych wyzwań związanych z korzystaniem przez dzieci z niekontrolowanych w żaden sposób treści, które mogą mieć charakter promujący przemoc, wykluczający, dezinformujący. Nauczyciele muszą być świadomi tych zagrożeń, aby umieć zdiagnozować potencjalny problem i we współpracy z rodzicami uchronić wychowanków przed skutkami lekkomyślnego zaufania technologii. Dlatego też nauczyciele powinni otrzymywać wsparcie m.in. w rozwoju własnych kompetencji medialnych, a także w zakresie materiałów dydaktycznych, które można wykorzystywać w pracy z uczniami. Potrzebują również jasnych ram prawnych i organizacyjnych, które sprzyjałyby rozwojowi ich kompetencji medialnych oraz zabezpieczyłyby przestrzeń i czas do działań edukacyjnych w tym zakresie.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMSKI, Andrzej, Małgorzata GOSEK, Olga KUREK-OCHMAŃSKA i Barbara PRZYWARA. *Kwestionariusze dla klas 4-6, 7-8 oraz szkół średnich*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.
- ADAMSKI, Andrzej, Marta CISEK-BABIARZ, Iwona LEONOWICZ-BUKAŁA i Barbara PRZYWARA. *Program studiów podyplomowych dla nauczycieli – pedagogów medialnych*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/>

- edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/, dostęp: 28.10.2023.
- ADAMSKI, Andrzej, Małgorzata GOSEK, Olga KUREK-OCHMAŃSKA. *Rekomendacje dotyczące wdrożenia edukacji medialnej w polskich szkołach*, 2022, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.
- ANDRZEJEWSKA, Jadwiga. *Edukacja czytelnicza i medialna. Poradnik metodyczno-programowy dla wszystkich typów szkół i bibliotek*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2003.
- Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Cultura (Edukacja medialna 4.0. Między technokulturą, cyberpsychologią, a medialnym kulturoznawstwem i medialną pedagogiką. Strategie – praktyki – instytucje)* 2022, nr 14(4), <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/12283/AF362--Studia-de-Cultura-14-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, dostęp: 29.12.2023.
- BATORSKI, Dominik I IN. *Cyfrowa przyszłość. Edukacja informacyjna i medialna w Polsce – raport otwarcia*. Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska, 2012, <https://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/01/Raport-Cyfrowa-Przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87-.pdf>, dostęp: 20.03.2021.
- BUCHNER, Anna i Maria WIERZBICKA. *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, (b. m.) 2020, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/11/Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf, dostęp: 29.07.2021.
- BUDZISZ, Wojciech, Maria CYWIŃSKA, Radek CZAJKA I IN. *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014*, Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska, 2014, http://edukacjamediaalna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014.pdf, dostęp: 15.04.2019.
- „System”. W: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/system;3982198.html>, dostęp: 28.10.2023.
- GAWROŃSKI, Sławomir. *Szkolenie „Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach”*. Rzeszów 2021, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spoecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spoecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.
- GŁOMB, Krzysztof, Tomasz KULISIEWICZ, Maciej JAKUBOWSKI, Artur KRAWCZYK, Zdzisław NOWAKOWSKI, Arkadiusz ZŁOTNICKI, Tomasz GAJDEROWICZ (red.). *Kompetencje przyszłości w czasach cyfrowej dysrupcji. Studium wyzwa dla Polski w perspektywie 2030 roku*. Warszawa: Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”, Fundacja Naukowa Evidence Institute, 2019, https://kometa.edu.pl/uploads/publication/656/7a54_Kompetencje-przysz%C5%82o%C5%9Bci-w-czasach-cyfrowej-dysrupcji-studium-luty_2019.pdf?v2.8, dostęp: 24.10.2023.
- GOSEK, Małgorzata. *Cyfrowy uczeń. Dylematy mediatyzacji*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2020.
- GOSEK, Małgorzata. „Pedagog szkolny w edukacji medialnej – realia i perspektywy”. W: *Dylematy i wyzwania edukacji*, red. Danuta Morańska (145-158). Toruń–Sosnowiec: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit–Wyższa Szkoła Humanitas, 2020.
- JABLONOWSKA, Małgorzata i Justyna WIŚNIEWSKA. „Europejskie ramy kompetencji cyfrowych nauczycieli – kluczowe obszary badania poziomu umiejętności i ich implikacje”. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych* 2021, z. 1, https://www.researchgate.net/publication/352399873_Europejskie_ramy_kompetencji_cyfrowych_nauczycieli_-_kluczowe_obszary_badania_poziomu_umiejetnosci_i_ich_implikacje, dostęp: 5.08.2021.

- JUSZCZYK, Stanisław. „Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej”. W: *Pedagogika medialna*, red. Bronisław Siemieniecki, t. 2 (16-32). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- LEONOWICZ-BUKAŁA, Iwona i Michał JEŻOWSKI. *Gra planszowa Medialna Podróż do samodzielnego wydrukowania*, 2020, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.
- OECD: www.oecd.org/skills/piaac/, dostęp: 12.03.2023.
- PACEWICZ, Alicja i Grzegorz PTASZEK (red.). *Model Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC)*. Kraków–Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej–FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny, 2019, https://kultura.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/10/memic_publicacja.pdf, dostęp: 20.03.2021.
- PLEBAŃSKA, Marlena, Małgorzata SIENĆZEWSKA, Aleksandra SZYLLER. *Edukacja zdalna w czasach COVID19*. Warszawa: Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, 2020.
- PRZYWARA, Barbara. *Szkolenie „Krytyczni odbiorcy mediów”*. Rzeszów 2021, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.
- PTASZEK, Grzegorz. *Edukacja medialna 3.0. Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacji*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2019, https://www.researchgate.net/publication/335971168_Edukacja_medialna_30_Krytyczne_rozumienie_mediow_cyfrowych_w_dobie_Big_Data_i_algorytmizacji/link/5d875279458515cbd1b1a1fa/download, dostęp: 20.03.2021.
- PTASZEK, Grzegorz, Grzegorz D. STUNŻA, Jacek PYŻAŁSKI, Maciej DĘBSKI, Magdalena BIGAJ. *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2020, <https://bibliotekanauki.pl/books/2012804>, dostęp: 19.10.2020.
- SMAK, Magdalena i Dominika WALCZAK. *Pozycja społeczno-zawodowa nauczycieli*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2015, <http://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-ee-raport-pozycja-spleczno-zawodowa-naucz-bj.pdf>, dostęp: 28.10.2023.
- SOBIESIAK-PENSZKO, Paulina i Filip PAZDERSKI. *Dyrektorzy do zadań specjalnych – edukacja zdalna w czasach izolacji. Prezentacja wyników badania*, (b.m.) 2020, https://lekcjaenter.pl/uploads/RAPORT_Dyrektorzy%20do%20zadan%CC%81%20specjalnych.pdf, dostęp: 28.07.2021.
- STUNŻA, Grzegorz. *Edukacja kulturalna i medialna. Nowe trendy i wyzwania*. Gdańsk: Serwis „Edukator Medialny”–Instytut Kultury Miejskiej, 2014, <https://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/236/edukacjakulturalna.pdf%3Fsequence=1>, dostęp: 20.03.2021.
- SZEWczyk, Marcin. *Szkolenie „Kreatywni twórcy mediów”*. Rzeszów, 2021, <https://wsiz.edu.pl/uczelnia/kolegia/kolegium-mediow-i-komunikacji-spolecznej/katedra-mediow-dziennikarstwa-i-komunikacji-spolecznej/satmedia/>, dostęp: 28.10.2023.

KOMPETENCJE MEDIALNE UCZNIÓW I NAUCZYCIELI KLUCZEM DO EDUKACJI
W SPOŁECZEŃSTWIE ZMEDIATYZOWANYM
– PREZENTACJA REZULTATÓW PROJEKTU

Streszczenie

Artykuł prezentuje rezultaty projektu pt. „Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym” realizowanego w ramach grantów EOG przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie w partnerstwie z Norwegian University of Science and Technology w Trondheim w okresie od listopada 2020 r. do końca września 2022 r. Wśród rezultatów należy przede wszystkim wymienić: Opracowanie rekomendacji dotyczących wdrożenia edukacji medialnej w szkołach; Program studiów podyplomowych dla nauczycieli – pedagogów medialnych; Programy 3 dwudniowych szkoleń dla nauczycieli (Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi w mediach, Krytyczni odbiorcy mediów, Kreatywni twórcy mediów) oraz narzędzia diagnostyczne badające poziom kompetencji medialnych, z podziałem na różne grupy wiekowe.

Słowa kluczowe: edukacja medialna; szkoła; fundusze EOG; kompetencje medialne; Polska; Norwegia

MEDIA LITERACY SKILLS OF STUDENTS AND TEACHERS AS THE KEY
TO EDUCATION IN A MEDIATIZED SOCIETY
– PRESENTATION OF THE RESULTS OF THE PROJECT

Summary

The article presents the results of the project “Media literacy skills of students and teachers as the key to education in a mediatized society” implemented under EEA grants by the University of Information Technology and Management in Rzeszow in cooperation with the Norwegian University of Science and Technology in Trondheim in the period from November 2020 to the end of September 2022. Among the results, the most important are: recommendations for the implementation of media education in schools; program of postgraduate studies for teachers – media educators; programs of 3 two-day training courses for teachers (Managing Media Crisis Situations, Critical Media Consumers, Creative Media Creators) and diagnostic tools examining the level of media competence, divided into different age groups.

Keywords: media literacy education; school; EEA funds; media competence; Poland; Norway